

Porównanie obrazu Abrahama z Księgi Syracha z obrazem Abrahama z Listu do Hebrajczyków

Abraham jest wyjątkową postacią Starego Testamentu i ważnym znakiem dla Nowego Testamentu. Postać Abrahama intryguje nie tylko wyznawców judaizmu czy islamu, ale również wszystkich chrześcijan. Spotkanie Jezusa Chrystusa i Żydów w dialogu na temat rozumienia, kim jest Abraham, ukazuje, jak ważną sprawą jest poznanie obrazu Abrahama. Widać w tym dialogu (J 8,31-59), że można nie tylko różnie patrzeć na postać Abrahama ukazanego w Starym Testamencie, ale że to patrzenie generuje różne postawy. „Słuchacze roszczą sobie prawo przynależności nie tylko do potomstwa Abrahama, lecz także do synostwa Abrahama. Odpowiadając, Jezus wykazuje, że nie są synami Abrahama, gdyż nie czynią dzieł Abrahama. Działanie objawia bycie. Abraham, nowy Adam, człowiek, który stał się synem Bożym, gdyż uwierzył Bogu i trwał w Jego obietnicy”¹. Patrząc na postać Abrahama, można widzieć go jako wielkiego człowieka, wybranego przez Boga, ojca wiary, który wślawił się cnotami i wiernością Bogu; ale też można zobaczyć go jako człowieka kochającego Boga, będącego w przyjaźni z Nim i otwartego gościnnie na Jego działanie. Właśnie to drugie spojrzenie buduje postawę otwierającą na spotkanie z Bogiem, który objawia się w Jezusie Chrystusie. „Lecz powiadam wam: Wielu przyjdzie ze Wschodu i Zachodu i zasiądą do stołu z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem w królestwie niebieskim. A synowie królestwa zostaną wyrzuceni na zewnątrz – w ciemności; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów” (Mt 8,11-12). Celem tego artykułu jest sięgnięcie do źródeł poznania Abrahama i ukazanie początku rozumienia, kim jest Abraham. Dlatego wydaje się interesującym poznanie obrazu Abrahama

¹ S. Mędeła, *Ewangelia według Świętego Jana 1-12*, cz. I, NKB NT IV/1, Częstochowa 2010, 703.

u autora księgi deuterokanonicznej Mądrości Syracha, który ukazuje sławnych mężów Narodu Wybranego z jednej strony, a z drugiej chwala mądrość Bożą, która przez nich działa². Autor Listu do Hebrajczyków ukazuje również wielkie postacie Starego Testamentu i wypowiada pochwałę dla wiary, która jest źródłem ich wielkości³. Mądrość i wiara mają jedno Źródło, które każdy człowiek pragnie osiągnąć, aby żyć szczęśliwie i wiecznie. Obecne opracowanie ma aspiracje ukazać znaczenie postaci Abrahama dla starotestamentowego autora Księgi Syracha oraz dla chrześcijańskiego, nowotestamentowego autora Listu do Hebrajczyków.

Obraz Abrahama w Księdze Syracha

W Księdze Mądrości Syracha jest wzmianka o Abrahamie w Syr 44,19-21; 51,12j. Pierwszym akcentem ikony Abrahama przedstawionej przez autora tej Księgi jest to, że jest wielkim ojcem mnóstwa narodów⁴. Abraham to wzór i ideał nie tylko dla Izaaka syna Sary⁵, ale również dla Izmaela syna niewolnicy Hagar, oraz dla Zimrana, Jokszana, Medana, Midjana, Jiszbaka i Szuacha – dzieci Ketury, drugiej żony Abrahama, którą poślubił po śmierci Sary. Abraham stał się ideałem nie tylko dla Żydów, ale również dla Arabów. W genealogii pokoleń semickich 6 synów Ketury są ojcami Madianitów, a Izmael ojcem Izmaelitów⁶.

² „Obszerna pochwała mądrości Bożej (44,1-50,24), uwidocznionej w życiu sławnych mężów Izraela, stanowi swego rodzaju szkic historii biblijnej w ujęciu mądrościowym”. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, t. 2, oprac. zespół pod red. M. Pitera i M. Wolniewicza, Poznań 1992, 625.

³ Por. P. Kasiński, *Pochwała wiary (Hbr 11)*, Bobolanum 10(1999)2, 291.

⁴ Na początku Abraham miał na imię Abram. „Jest to imię biblijne pochodzące z akadyjskiego *Aba-am-ra-am* – kochaj ojca. Według etymologii biblijnej imię *Abram* oznaczać miało – ojciec mój jest wzniosły, zaś imię pełne *Abraham* – ojciec mnóstwa. Jest to imię teoferyczne, ponieważ element *ab* – ojciec miał oznaczać bóstwo czczone przez noszącego to imię”. H. Fros, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1988, 68.

⁵ „Sara (hebr. *Sarah* księżniczka), żona Abrahama... zmiana jej imienia z Saraj (księżniczka własnego ludu) na Sara oznaczało, że odąd będzie ona «księżniczką całej ludzkości». A. Tronina, *Sara*, w: E. Gigilewicz i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 17, Lublin 2012, 1103. Ta zmiana imienia na Sara wskazuje na misję, jaką wyznacza Bóg żonie Abrahama, jako jego współpracownicy w dziele powołania. To, że oboje stanowią całość nierozłączną w wypełnieniu woli Bożej, indukuje myśl do postawienia hipotezy podobieństwa, do początku znaku lub zapowiedzi jedności i relacji, którą w dalekiej przyszłości ukaże św. Paweł, mówiąc o małżeństwie sakramentalnym, czy w końcu do relacji Kościoła i Chrystusa. Ta jedność należy do istoty misji (zob. Ef 5,23-24). W historii zbawienia liczy się praktycznie tylko małżeństwo Abrahama i Sary, z którego jest Bogiem obiecany Izaak, a później, w dalekiej przyszłości, Maryja, Bogurodzica.

⁶ Genealogia pokoleń semickich. Zob. A. Läpple, *Od egzegezy do katechezy*, t. 1, Warszawa 1986, 80.

„Każdy (semita) wciąż marzy, by stać się nowym Abrahamem – wspianałomyślnym, szczodrym, okazałym, bezinteresownym”⁷. To pragnienie osiągnięcia cnót, które promieniają z postaci Abrahama na prawowitych semitów, unikających zakłamania i szukających doskonałości, naprowadza ich na żywy kontakt z Bogiem⁸.

W drugim rzędzie autor Księgi widzi Abrahama nieskazitelnym i pełnym sławy. Był przecież pierwszym przedstawicielem monoteizmu i historii wybrania. Bo przecież wielkim wybraniem było błogosławieństwo Boga Jedyne dane Abrahamowi:

„Będę błogosławił tych, którzy będą tobie błogosławili, a przeklnę – zło-rzeczających tobie. Przez ciebie dostąpią błogosławieństwa wszystkie pokolenia ziemi” (Rdz 12,3).

Odtąd Bóg będzie troszczyć się o świętość Abrahama. W taki właśnie szczególny sposób Bóg był jego Tarczą zasłaniającą od wszelkiego grzechu i skazy. „Wysławiajcie Tarczę Abrahama, bo miłosierdzie Jego na wieki” (Syr 51,12j). Bóg nie tylko miłościwie chroni Abrahama od zewnętrznych niebezpieczeństw i wrogów, ale również nie pamięta, nie oskarża i nie wypomina mu błędów i grzechów. Bóg daje się poznać jako usprawiedliwienie i uświęcenie swoich wybranych. Następną cechą obrazu Abrahama z Księgi Syracha jest posłuszeństwo Bogu. Abraham spełniał nakazy Najwyższego⁹. Nakazy Najwyższego były dla niego Prawem Boga, które Abraham odkrywał w swoim sercu, w swojej ludzkiej naturze, dzięki światłu łaski Boga dającego powołanie. To Prawo Boga później zostało uzewnętrznione, ogłoszone przez Mojżesza na Synaju.

Prawo – prawy – prawdomówny – te słowa semantyczne komunikują się we wspólnym korzeniu, którym jest prawda. Prawo naturalne, które jest wewnętrznym darem każdego człowieka, dla Abrahama miało pierwszorzędną znaczenie. To, że Bóg stoi na straży jego prawdomówności, widać wyraźnie w wydarzeniu opisanym w (Rdz 12,11-20), gdzie Abraham będąc ze swoją żoną Sarą w Egipcie i obawiając się ludu niebogobojnego, twierdził wraz z żoną, że ona jest jego siostrą. To była prawda, gdyż mieli wspólnego ojca, a różne matki¹⁰. Odczuwając jednak niebezpieczeństwo śmierci wywołane pięknosciami jego żony i pożądlivością nienasyconego faraona, Abraham mówił prawdę, która w tej sytuacji była częściowa i niedopowiedziana do końca. Tarczą dla niego był Bóg. On przychodzi z pomocą, broniąc czci i prawości swoich wybranych, ukazując światu, że nie

⁷ R. Pautrel, *Do Ciebie wołali... Tobie ufali...*, Warszawa 1987, 39.

⁸ „Abraham, koczownik, jest pierwszym przykładem osoby błogosławionej za to, że udzieliła gościny obcym przybyszom (Rdz 18,1-8)”. A.J. Malherbe, *Gościnność*, w: B.M. Metzger, M.D. Coogan (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1996, 200.

⁹ „On zachowywał prawo Najwyższego, wszedł z Nim w przymierze” (Syr 44,20a).

¹⁰ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, t. 2, 27. Zob. Rdz 20,2-14.

ma w nich zakłamania¹¹. Abraham i Sara zachowując cześć i godność oraz nie ponosząc żadnych strat materialnych, opuszczają Egipt. To niesamowite, jak Bóg może kręte wyprostować.

Abraham był prawym człowiekiem i ta jego cnota wynikała z umiejętności słuchania. Słuchał się swego serca, posłuchał się swojej żony i słuchał Boga. Abraham wrócił ponownie do Kanaanu, i wraz z Lotem, swoim bratem, osiadł w Betel, „...a kiedy powstał spór o pastwiska między pasterzami trzód Abrahama i Lota, Abraham rozstrzygnął go dając bratankowi pierwszeństwo wyboru ziemi, na której chciałby się osiedlić. Lot osiedlił się w dolinie Jordanu (Rdz 13,5-10), w sąsiedztwie Sodomy. Gdy Lot został uprowadzony przez królów, którzy zdobyli Sodomę, Abraham zorganizował pościg i uwolnił bratanka (Rdz 14,1-6)¹². O jego zatroskaniu o los swojego bratanka świadczy również opis wstawienniczej modlitwy. Abraham zanosí modlitwę do Boga za Sodomę i Gomorę¹³. Argumentem próśby o ocalenie tych miast od zniszczenia jest określona liczba sprawiedliwych żyjących tam, ale jest jasne dla Abrahama, że zniszczenie Sodomy i Gomory jest pewne i postanowione w planach Bożych. On myśli tylko o swoim bratanku Locie, który z rodziną mieszkał w Sodomie. Bóg przez wzgląd na Abrahama ocalił Lota¹⁴. Tak postępuje człowiek prawy, który nie zapomina i nie porzuca swoich bliskich.

Abraham słuchał się swojej żony Sary, gdy prosiła go, aby współżył z niewolnicą Hagar, aby wzbudzić sobie potomstwo¹⁵. Posłuchał również wtedy, gdy prosiła go wypędzić niewolnicę i jej syna¹⁶. Bóg i tę sytuację przyjmuje.

W Księdze Mądrości Syracha autor widzi wyjątkowość Abrahama w tym, że zawarł przymierze¹⁷ z Najwyższym, „które zostało potwierdzone obrzezaniem”¹⁸.

¹¹ Bóg dotyka faraona i jego otoczenie wielkimi karami za zabranie Saraj. Zob. Rdz 12,17. Króla Geraru, który znalazł się w podobnej sytuacji jak faraon, we śnie Bóg ostrzega „Umrzesz z powodu tej kobiety, którą zabrałeś, gdyż ona ma męża” (Rdz 20,3).

¹² M.D. Coogan, *Lot*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, 491.

¹³ Zob. Rdz 18,23-33.

¹⁴ R. Pautrel, *Do Ciebie wołali... Tobie ufali...*, 41.

¹⁵ „Rzekła więc Saraj do Abrahama: «Ponieważ Pan zamknął mi łono, abym nie rodziła, zbliż się do mojej niewolnicy; może z niej będę miała dzieci». Abraham usłuchał rady Saraj” (Rdz 16,2).

¹⁶ „Rzekła do Abrahama: «Wypędź tę niewolnicę wraz z jej synem, bo syn tej niewolnicy nie będzie współdziedzicem z moim, Izaakiem»” (Rdz 21,10).

¹⁷ „...i wszedł z Nim w przymierze: na swoim ciele uczynił znak...” (Syr 44,20b-20c). To tradycja kapłańska wyraźnie uwypatnia temat przymierza i obrzezania, natomiast tradycja jahwisty podkreśla specjalne błogosławieństwa i obietnice Boże. Tradycja elohisty uwypatnia silną i doświadczaną wiele razy wiarę Abrahama. Zob. X. Leon-Durfour (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, 37.

¹⁸ D.J. Harrington, *Mądrość Syracha*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Św. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. naukowa wyd. pol. W. Chrostowski, T. Mieszkowski, P. Pachciarek, Warszawa 2000, 833.

Prawość i obrzezanie, które pochodzi od Abrahama, staje się przekazem, tradycją czyniącą go ojcem wielu narodów. Przymierze, jakie Abraham zawiera z Bogiem, jest przymierzem wiecznym i odnosi się do wszystkich pokoleń, które nastąpią po nim. Dlatego Żydzi „kładą szczególnie nacisk na wymóg obrzezania (choć wśród wielu ludów semickich był to stary obrzęd włączenia do wspólnoty), ponieważ jest ono znakiem uznania przymierza, który można praktykować nawet wtedy, gdy utracone zostaną wszystkie formy wyrazu kultu”¹⁹.

Autor Księgi Syracha podkreśla również wierność, jaką Abraham okazuje Bogu. Pisze: „...doświadczany wykazał wierność” (Syr 44,20d). Prawdziwa wiara musi być umacniana i oczyszczana przez cierpienie. Z całą pewnością pierwszym doświadczeniem dla Abrahama po wyjściu z Ur do ziemi obiecanej było oczekiwanie spełnienia obietnicy potomstwa. Podeszły wiek żony Sary i jego samego mogły podważyć tę świętą cechę Abrahama. Inną próbą wierności Abrahama było ofiarowanie syna spełniającej się już obietnicy, Izaaka, na górze Moria. Później w Starym Testamencie łączono ofiarę z Izaaka z liturgią i ofiarą składaną w świątyni jerozolimskiej. Wspominano tam nazwę Moria, że Bóg objawia się na tej górze. Zdaniem Żydów świątynia jerozolimska była wzniesiona na miejscu ofiarowania baranka, zamiast Izaaka²⁰.

Wierność Abrahama, jak wiemy, została nagrodzona. Bóg nie cofnął swojej obietnicy, ale ją potwierdził ostatecznie. „Dlatego Bóg przysięgą zapewnił go, że w jego potomstwie będą błogosławione narody, że go rozmnoży jak proch ziemi, jak gwiazdy wywyższy jego potomstwo, i że da im dziedzictwo od morza aż do morza i od Rzeki aż po krańce ziemi” (Syr 44,21). W tej obietnicy wywyższenia najbardziej niepokoi to, że sam człowiek może tak zapragnąć swego wywyższenia, synostwa Abrahama i dziecięstwa Bożego, aż do rozminięcia się z łaską Bożą i Bożym błogosławieństwem. Zapomnieć o tym, co było na początku, o tym, że Bóg wywyższa, jest nie tylko błędne, ale jest pychą, która napęcza człowieka przekleństwem, a nie błogosławieństwem. Wtedy obraz Abrahama staje się dla człowieka zasłoną na podobieństwo grobów pobielanych skrywających żalostną prawdę²¹. Św. Paweł powołując się na słowo Boże skierowane do Mojżesza, wychwala inicjatywę Boga: „Przecież On mówi do Mojżesza: «Ja wyświadczam łaskę, komu chcę, i miłosierdzie, nad kim się lituję». [Wybranie] więc nie zależy od tego, kto chce lub o nie się ubiega, ale od Boga, który okazuje miłosierdzie”

¹⁹ L. Boadt, *Księga Rodzaju*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Św. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, 291.

²⁰ Zob. A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, Kraków 1983, 186.

²¹ „Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy! Bo podobni jesteście do grobów pobielanych, które z zewnątrz wyglądają pięknie, lecz wewnątrz pełne są kości trupich i wszelkiego plugastwa. Tak i wy z zewnątrz wydajecie się ludziom sprawiedliwi, lecz wewnątrz pełni jesteście obłudy i nieprawości” (Mt 23,27-28).

(Rz 9,15-16). Nie wystarczy sam przykład, obraz Abrahama, różne obrzędy inicjacji i pochodzenie w linii przodków, krwi. Konieczne jest miłosierne działanie Boga, który ożywia Tradycję, otwiera na Ducha powołania i dziecięstwa Bożego.

Obraz Abrahama w Liście do Hebrajczyków

Podobnie jak w Księdze Mądrości (Syr 44-50) autor przebiega całą historię biblijną, aby ukazać jej moc. Bohaterska wytrwałość w wierze przodków zadziwia i skłania do poszukiwań źródła tej mocy. „Autor Hbr 11 ułożył katalog bohaterów i bohaterek wiary, nie zdołał jednak ich wszystkich wymienić (Hbr 11,32). Życie tych mężczyzn i kobiet dowiodło, że wiara jest niewzruszoną ufnością w to, iż Bóg spełni wszystko, co obiecał, nawet, jeśli nie ma jeszcze widzialnych tego dowodów”²². Najwięcej jednak autor Listu do Hebrajczyków poświęca opisowi obrazu Abrahama. Jest on przecież dla chrześcijan ojcem wiary²³. Zdajemy sobie sprawę, że również dla religii żydowskiej i muzułmańskiej²⁴, ale praxis pokazuje, że jest inaczej. „Ostatecznie, Abrahama, jako ojca wszystkich wierzących (Ga 3,7), należałoby uważać jednak za źródło jedności i harmonii, a nie rozbieżności między żydami, chrześcijanami i muzułmanami”²⁵. Wiara jest źródłowym dowodem rzeczy niewidzialnych²⁶. Autor Listu do Hebrajczyków najpierw ukazuje Abrahama w spotkaniu z kapłanem Melchizedekiem²⁷, królem Salemu i pokoju. Przytacza argumenty wyższości Melchizedeka nad Abrahamem, to jest, jak błogosławi Abrahamowi i jak Abraham wręcza Melchizedekowi dziesiątą część z najlepszych zdobyczy²⁸. Dla autora Listu do Hebrajczyków

²² L. Ryken, J.C. Wilhoit, T. Longman (red.), *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 1985, 1079.

²³ „Zrozumieć zatem, że ci, którzy polegają na wierze, ci są synami Abrahama. I stąd Pismo, wiedząc, że w przyszłości Bóg dzięki wierze będzie dawał poganom usprawiedliwienie, już Abrahamowi oznajmiono tę radosną nowinę: «W tobie będą błogosławione wszystkie narody»” (Ga 3,7-8). Zob. Rz 4.

²⁴ „Wielką powagą cieszy się ten mąż także u Mahometan; imię jego wspomniane jest aż 188 razy w Koranie. Żydzi chlubili się, iż są synami Abrahama, toteż autor chce ich pouczyć, iż winni naśladować swego ojca w jego wierze”. S. Łach, *List do Hebrajczyków*, PNT 10, Poznań 1959, 255.

²⁵ R. North, *Abraham*, w: B.M. Metzger, M.D. Coogan (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, 6.

²⁶ „Wiara zaś jest poręką tych dóbr, których się spodziewamy, dowodem tych rzeczy-wiistości, których nie widzimy” (Hbr 11,1).

²⁷ „W Qumran uważano Melchizedeka za postać eschatologiczną stojącą na czele aniołów, jako arcykapłan świątyni niebiańskiej”. A. Tronina, *Melchizedek*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 12, Lublin 2008, 495.

²⁸ Zob. Hbr 7,6-7. „Autor Hbr uważa (Melchizedeka) za osobę autentyczną – króla i kapłana, imię jego wyjaśnia tak jak Filon (*Leg alleg* III, 79): *król Szalemu i król pokoju*..., te tytuły nawiązują do mesjańskiej godności Jezusa, którego prototypem

Melchizedek jest archetypem Jezusa Chrystusa Arcykapłana na wieki²⁹. Na podstawie rozdziału 11 Listu do Hebrajczyków obraz Abrahama zamyka się w jednym słowie – wierzący – on jest prototypem wierzącego³⁰. Trzeba postawić pytanie: kim jest człowiek wierzący dla Autora Listu do Hebrajczyków? Odpowiedź odnajdujemy w pierwszych słowach (Hbr 11,1-3): „Wiara jest sposobem posiadania (*hypostasis*) rzeczy, których się spodziewa, środkiem poznania rzeczywistości (*elegchos*), których się nie widzi”³¹. Obraz Abrahama w (Hbr 11) ukazuje zatem człowieka zjednoczonego z Bogiem, człowieka na sposób tajemniczy posiadającego Boga w otrzymanej obietnicy i z żywą nadzieją aktywnie i cierpliwie oczekującego zrealizowania wiary. Nie jest to obraz statyczny, lecz dynamiczny. Abraham idzie ku przyszłości. „Właśnie przez to swoje wyruszenie w drogę stał się prawzorem wszystkich ludzi wierzących. Abraham udaje się na wędrowkę i wprawia przez to w ruch ogromną falę, i to podwójnego rodzaju: w sensie zmiany siedziby i w sensie postawy duchowej. Fala ta jeszcze do dziś nie dotarła do celu... Forma istnienia wiary wyraża się od tego czasu obrazem wędrowki. Dla człowieka wierzącego istotne jest to, że znajduje się on w drodze ku przyszłości”³². Wiara napelnia serce Abrahama i oświeca jego umysł i ciało, a więc jego obraz prześwietlony jest światłem Boga, radosnej nadziei na przyszłość. Optymizm Abrahama ma źródło w obietnicy Boga, która przyłgnęła do niego, jakby cząstka Boga i to właśnie otwiera na pokonywanie wszelkich trudności, które nie mogą już zasłonić, przeszkodzić w spełnieniu nadziei. Ta cząstka pobudza, posiadającego ją, do pełnego otwarcia się na „Internet”³³ Boga, w nadziei zjednoczenia z Pełnią. Wśród egzegetów panuje wielka rozbieżność w określeniu, zdefiniowaniu właściwego sensu słowa – wiara. Ukazane to jest w szerokim komentarzu Listu do Hebrajczyków³⁴. Mnie osobiście odpowiada egzegeza Ojców Kościoła i św. Tomasza z Akwinu oraz tych egzegetów, którzy

jest tu Melchizedek”. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. zespół pod red. M. Petera i M. Wolniewicza, t. 4, Poznań 1994, 542.

²⁹ „...Jezus jako poprzednik wszedł za nas, stawszy się arcykapłanem na wieki na wzór Melchizedeka” (Hbr 6,20).

³⁰ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, t. 4 oprac. zespół pod red. M. Petera i M. Wolniewicza, Poznań 1994, 552.

³¹ P. Kasilowski, *Pochwała wiary (Hbr 11)*, 293.

³² A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Eucharystii*, Kraków 1983, 177.

³³ Internet Boga, kontakt, więź z Nim, z Prawdą odwieczną. W poszukiwaniu drogi do Niej, do Źródła, wielu dziwnym sposobem osiągało. Tak jak przykładowo Ksenofanes (VI-V wiek przed Chr.), jeden z pięciu najwybitniejszych filozofów greckich, posiadając dar uznania jedyne Boga, pisze: „Natomiast prawdziwy Bóg jest jeden i wyższy ponad bogów; nie jest podobny do śmiertelnych ani ciałem, ani myślą; cały widzi, cały słyszy, cały pojmuje”. Zob. R. Myśliwiec, *Drogi dojścia do Boga*, Kraków 2009, 21.

³⁴ S. Lach, *List do Hebrajczyków*, 249-250.

szli za nimi, takich jak: Westcott, Bengel, Medebielle, Bonsirven, Spicq. Oni wiarę pojmują jako obiektywną rzeczywistość, „tzn., że wiara jest już zapoczątkowaniem niebieskich dóbr”³⁵. Śmiem twierdzić, że właśnie tak rozumiał wiarę autor Listu do Hebrajczyków, ponieważ ukazując wiarę Abrahama, zaznaczył, że pod jej wpływem opuścił miejsce swego zamieszkania i poszedł, nie wiedząc nawet, dokąd ma iść³⁶. To wiara obiektywna łączyła go z Bogiem i dawała nadzieję spełnienia się tego, czego jeszcze nie widział i nie znał w pełni. Abraham patrzył w stronę Tego, który jest Pełnią. W Nim wszystko istnieje i również to, co nigdy nie istniało. W psychologicznym obrazie Abrahama wierzącego Bogu „wiara więc określa się przez relacje osoby mówiącej do osoby słuchającej, w czym ważne jest nie tyle to, co ta osoba mówi, ile sama osoba, którą się akceptuje lub odrzuca, na zasadzie czegoś w rodzaju sympatii lub antypatii”³⁷. Autor Listu do Hebrajczyków ukazuje Abrahama całkowicie akceptującego Boga. On w pełni dowierza i ufa Jemu. Szczyt tej pełni widzi w próbie złożenia w ofierze swojego syna Izaaka. Do tego szczytu Bóg prowadził Abrahama stopniowo, rozpoczynając wyjściem w nieznaną, dalej przez przyjęcie obietnicy potomstwa, kiedy wszystko – mówiąc po ludzku – jest jej przeciwne, ponieważ Abraham i Sara są starzy, a Sara w dodatku bezpłodna³⁸. W momencie, gdy Abraham odczuwa już szczęście, jakby przejścia od śmierci do życia, ponieważ zna już miejsce obiecanie Bogiem, ziemię Kanaan, a Sara urodziła mu syna Izaaka, następuje punkt kulminacyjny próby. Próba ta, jak uważa autor Listu do Hebrajczyków doprowadza Abrahama do przekonania, że Bóg ma moc wskrzeszania zmarłych³⁹.

Niektórzy egzegeci mają problem, gdy czytają o ofierze naszego ojca Abrahama i uważają, że powinno się mówić w tym momencie o ofierze Izaaka, ponieważ Izaak miał być ofiarą⁴⁰. Śmiem twierdzić, że to, co najważniejsze w ofierze, tj. przejście od śmierci do życia, dokonało się właśnie w Abrahamie, a nie w Izaaku, który nie był świadomy tego, co się dzieje⁴¹. To Abraham był

³⁵ Tamże, 249.

³⁶ „Dzięki wierze ten, którego nazwano Abrahamem, usłuchał wezwania, by wyruszyć do ziemi, którą miał objąć w posiadanie. Wyszedł, nie wiedząc, dokąd idzie” (Hbr 11,8).

³⁷ L.R. Moran, *Chrystus w historii zbawienia*, Warszawa 1985, 74.

³⁸ „I nie zachwiał się w wierze, choć stwierdził, że ciało jego jest już obumarłe – miał już prawie sto lat – i że obumarłe jest łono Sary. I nie okazał wahania ani niedowierzania co do obietnicy Bożej, ale się wzmocnił w wierze. Oddał przez to chwałę Bogu i był przekonany, że mocen jest On również wypełnić, co obiecał” (Rz 4,19-21).

³⁹ „Pomyślał bowiem, iż Bóg mocen jest wskrzesić także umarłych, i dlatego odzyskał go na podobieństwo śmierci i zmartwychwstania Chrystusa” (Hbr 11,19).

⁴⁰ Zob. R. Pautrel, *Do Ciebie wołali... Tobie ufali...*, 36.

⁴¹ „Rola Izaaka w Rdz 22 (Moria) jest bierna, lecz po biblijne interpretacje żydowskie z I – VIII w. po Chr. czynią zeń dojrzałą i dobrowolną żertwę ofiarną. Niektóre teksty podają uzasadnienia tego epizodu, w tym i zgłaszane przez Szatana wątpliwości co

napelńniony tajemnicą zmartwychwstania, gdyż nawet Jezus Chrystus o nim powiedział: „Abraham cieszył się, że ujrzy mój dzień. I ujrział, i uradował się” (J 8,53). Dopiero w Nowym Testamencie obraz Abrahama ożył. To dzięki łasce Jezusa Chrystusa ukazuje się w pełni i w chwale Bożej. „W Ewangeliach obietnica potomstwa została ukazana jako duchowe potomstwo. Obietnica ta odgrywa ważną rolę w obrazie Abrahama jako ojca wiary w Liście do Hebrajczyków (Hbr 6,13-15; 11,11-12.17-19), podobnie jak obietnica ziemi (Hbr 11,8-10.13-16), która również jest postrzegana jako duchowa”⁴². Abraham rzeczywiście uczy wszystkich wierzących w Jednego Boga, Pana i Stwórcę nieba i ziemi, jak Go chwalić, czcić i Jemu służyć. Jest nauczycielem zachowania wielkiego daru wiary.

Porównując obraz Abrahama ukazany w Księdze Syracha z obrazem Abrahama w Liście do Hebrajczyków widzimy podobieństwo jakby na płaszczyźnie ludzkiej, ale też wielką różnicę, której nie można opisać słowami. Ta różnica jest skryta jak dusza w ciele. Dla jej uwydatnienia posłużę się przykładem z Nowego Testamentu, z Ewangelii św. Jana Apostoła o Łazarzu, przyjacielu naszego Pana Jezusa Chrystusa⁴³. Obraz Abrahama w Księdze Syracha jest podobny do Łazarza w grobie. Wspomnienia o nim są piękne, ale on sam podlega procesowi śmierci i entropii. Jest symbolem wierności Bogu, zaufania Jemu, ale starzeje się i umiera. Na jego ciało działa nieubłagany czas. Już cuchnie, jak twierdzi św. Marta u grobu swojego brata i wszystkie próby reanimacji są bezsensowne, a sekcja zwłok tylko potwierdzi jego śmierć. Prawdziwe i piękne słowa powiedział Jezus Chrystus do św. Marii, siostry Marty i Łazarza: „Ja jestem zmartwychwstaniem i życiem. Kto we Mnie wierzy, choćby i umarł, żyć będzie. Każdy, kto żyje i wierzy we Mnie, nie umrze na wieki. Wierzysz w to?” (J 11,25-26). Jedynie Chrystus Jezus, który jest Życiem i Zmartwychwstaniem, posiada moc wskrzesić przeszłość i prawdziwy obraz Abrahama. Ten przykład z Łazarzem w grobie pomaga zrozumieć nie tylko różnice w obrazie Abrahama przedstawionego w Księdze Syracha i Liście do Hebrajczyków, ale również różnicę między Starym a Nowym Testamentem. Kamień, który znajduje się na grobie Łazarza jest ciężki, ale trzeba go odsunąć i również czytający Stary Testament odczuwa jego ciężar. A to, że już cuchnie, to nic innego jak to, że chyba nie ma ani jednego przykazania Bożego, którego by Naród Wybrany nie naruszył okrutnym sposobem. To wszystko są znamiona śmierci, ale dzięki Bogu jest Ten, który zwycięża śmierć, grzech i oświeca nas, czytających Stary Testament, światłem życia. To Pan i Stwórca Nowego Testamentu daje Ducha

do Abrahamowego oddania się Bogu”. B.G. Nathanson, *Aqedah*, w: B.M. Metzger, M.D. Coogan (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, 28.

⁴² L. Ryken, J.C. Wilhoit, T. Longman (red.), *Słownik symboliki biblijnej*, 4.

⁴³ Zob. J 11,1-44.

swojego, aby ożywić to, co zakryte śmiertelnym całunem. Wskrzyszony Duchem Jezusa Chrystusa Łazarz wychodzi z grobu, ale ma jeszcze związane ręce i nogi. Wszystkim dzieciom Nowego Testamentu, którzy są świadkami nowego obrazu Abrahama czy nowego poznawania Starego Testamentu trzeba usłyszeć słowa Zbawiciela Jezusa Chrystusa: „Rozwiążcie go i pozwólcie mu chodzić” (J 11,44). Tę samą prawdę, lecz inaczej ukazuje Alfred Läßle w słowach: „Jak dla rzeczowej egzegezy Starego Testamentu jest czymś nieodzownym, by znów odczuć «zapach ziemi» ówczesnej epoki, tak nie mniej ważne jest to, aby odczytywać Stary Testament w jego odniesieniu do Nowego Testamentu, co Hugo od św. Wiktora (zm. 1141) ujął w słowach: «*Omnis Scriptura Divina unus liber est, et ille unus liber Christus est*» («Całe Pismo Święte jest tylko jedną księgą, a tą jedną księgą jest Chrystus»)»⁴⁴.

W obrazie Abrahama nie jest już ważne, jaki on był, co zrobił sam, ale to, co Bóg swoją stwórczą mocą i łaską uczynił z nim, w nim, przez niego i dla nas. Św. Jan Chrzciciel potwierdza to słowami skierowanymi do faryzeuszów i saduceuszów, że Bóg może z kamieni wzbudzić synów Abrahama⁴⁵.

Słowa kluczowe: Abraham, Izaak, Księga Syracha, List do Hebrajczyków.

Summary

THE COMPARISON OF THE IMAGE OF ABRAHAM IN THE BOOK OF SIRACH TO HIS IMAGE IN THE LETTER TO THE HEBREWS

Abraham is an exceptional figure in the whole Old Testament and an important sign for the New Testament. He is not only the ancestor of Jesus Christ, but, spiritually, he is the father of “all believers”. Every Semite, in whom there is no deceit, aspires for Abraham’s qualities: generosity, magnanimity, selflessness and greatness. The Book of Sirach praises the wisdom of some great men among the Chosen People, but particularly that of Abraham, who is called the friend of God. According to Sirach, the image of Abraham is that of a great hope because of the promise that “Abraham’s descendants would be a blessing to the whole

⁴⁴ A. Läßle, *Od egzegezy do katechezy*, t. 1, Warszawa 1986, 42.

⁴⁵ „Zmijcie! Któż was zapewnił, że unikniecie zbliżającego się gniewu? Przyniescie więc owoc godny nawrócenia, a nie wmawiajcie sobie: Abrahama mamy za ojca, bo wiadom nam: Z tych kamieni Bóg może wywieść synów Abrahamowi” (Mt 3,7-9). „Według tego orędzia pochodzenie od Abrahama nie zapewnia zbawienia. Zasługi Abrahama nie są już wystarczające, ale jedynie akt pokuty, odrzucający wszystkie założenia opierające się na wybawieniu i przynależności etnicznej (Mt 3,9)”. W. Wink, *Jan Chrzciciel*, w: B.M. Metzger, M.D. Coogan (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, 249.

human race” (Sirach 44:22). This future and the image of Abraham in the New Testament becomes more powerful owing to the power of Resurrection. In the encounter with Jesus, the image of Abraham revives. The hope to become a father of many nations becomes stronger. The author of the Letter to the Hebrews stresses Abraham’s faith, which has been put to the test. The last and the most challenging test of his faith, namely the sacrifice of Isaac, reveals the greatest mystery: the faith in the resurrection. The children of Abraham are now the children of Jesus Christ. God’s plan for the world’s spiritual future concentrates on them.

Key words: Abraham, Isaac, the Book of Sirach, the Letter to the Hebrews.